

III. Nejstarší kultury Egypta - neolit

Jihovýchodně od Káhiry se nachází naleziště **Heluán**, kde byly nalezeny doklady nejstarší zemědělské kultury, žijící již usedlým způsobem života a praktikující chov a pěstování obilí. Tamní lidé ještě neznali výrobu keramiky, proto tuto fázi označujeme jako **prekeramický neolit**. Do Dělty přišli z Palestiny.

Další civilizační centra se začala tvořit v jižním Egyptě v blízkosti jezer a řek. Byla to sídliště lovců a rybářů žijících polokočovným způsobem života. Díky své mobilitě rozšiřovali nové životní vymoženosti jako výrobu keramiky a domestikaci zvířat.

Kolem r. 5000 př. n. l. nastupuje eneolit

4000-2000 př. n. l. chalkolit

teprve kolem r. 2000 př. n. l. nastupuje doba bronzová.

V jižním Egyptě je známa první neolitická kultura z naleziště v **Badáří**. Vznikla v polovině 6. století př. n. l. a rozvinula se v 5. a 4. tisíciletí. tamní lidé pěstovali špaldu a ječmen, chovali skot, ovce a kozy, vyráběli keramiku, měli pokročilejší kamenné nástroje. V pozdní fázi tavili kov. Sídliště měla zásobní síla a od vesnic oddělené hřbitovy.. Na tuto kulturu navázala v horním Egyptě kultura **nakádská**.

Neolit v severním Egyptě je doložen v 6. a 5. tisíciletí př. n. l., tedy současně s kulturou Badáří. Jde o kulturu **Merimda Bení Saláma** (5.000 - 4500 př. n. l.) v severozápadní Deltě nedaleko Káhiry. Sídliště vykopal Herbert Junker v letech 1929 - 1938. Vesnice ležela na splavném rameni Nilu a to jí umožňovalo kontakty s Palestinou. Pěstovala se zde špalda, ječmen a proso, choval se zde skot, prasata, ovce a kozy. Lidé žili v jednoduchých obydlích ze dřeva a rákosu. Zásobní jámy byly vystlány rákosem. Zemřelí byli pohřbíváni přímo ve vesnici, pod svými domy, zpravidla ve skrčené poloze. V pozdější fázi zde byli zemřelí pohřbíváni v jednoduchých jámách vyhrabaných v písku, v poloze skrčenců na pravém boku, hlavou na jih a obličejem směrem na východ - spojeno v vírou v opětovné vzkříšení.). Na severu se prosazoval individuální sociální vývoj, ve Fajjúmu, kam se v 5. tisíciletí tato kultura rozšířila, se hospodařilo kolektivně. Starší vrstva **Fajjúm A** časově odpovídá pozdní fázi merimdské kultury.

V této době se používaly nádoby z hlazeného kamene, keramika s typickým rytým vzorem rybích koster, tkaniny. Byla známa měď a zlato. Hospodářství charakterizuje domestikace a zemědělská kultura. Lidé žili v rodových útvech a již se začali projevovat jako vynikající tvůrci v kameni.

Začátkem 4. tisíciletí př. n. l. se v Horním Egyptě rozvíjí kultura **Dér Tása** (v 5. tisíciletí), současná s ní je mladší kultura **Badáří** a první osídlení **Nakády** na západním břehu Nilu v ohybu severně od Wésétu (3800-3600 př. n. l.). V kulturách Tasa a Badáří lidé žili ještě více kočovnickým způsobem, jsou dokladem přechodu k trvalému usídlování. Mrtví kladeni opět hlavou na jih, ale jako v pozdější době na levý bok s hlavou směřující na západ (krásný Západ později popisují texty mrtvých z faraonských dob, v této fázi již dokládá ustálenou lokalizaci říše mrtvých). **Nakáda**, kterou v roce 1895 objevil Flinders Petrie, představuje nejvýznamnější pozdně neolitickou kulturu v Egyptě. Navazuje bezprostředně na Badáří. Vrstva **Nakáda III** pokračuje do raně dynastického období. Pozdní **Nakáda** se nacházela v místech, kde rok Nilu tvoří oblouk a kde se protínají cesty ze Západní a Východní pouště. Existovala zde malovaná keramika s červenými geometrickými a jednoduchými figurálními vzory na světlém podkladě. Ve větším množství se zde vyráběly nádoby z kamenů, ploché reliéfně zdobené palety a pazourkové nože. Tato kultura rozvíjela dálkový obchod, v pozdní fázi své existence zasáhla i severní Egypt, patrně v souvislosti se sjednocením Egypta hornoegyptským vládcem Menim a závěrečné epizody podrobení Dělty jsou patrně zachyceny na nejdokonalejší ze známých palet, tzv. Naarmerově paletě. Výsledky nejnovějších výzkumů z archaického královského pohřebiště v Abydu však ukazují, že před 1. známou dynastií, existovalo v závěru předdynastického období již nejméně dvanáct králů pracovně řazených do **0. dynastie**, která trvala asi dvě a půl století.

Ve 4. tisíciletí je obdobou Nakády v Horním Egyptě **amraská** kultura (sídliště El-Amra blízko Abydu) - např. nádoba s hrochy.

Lidé žili v pravoúhlých chatrčích. Živili se obilovinami, uměli vyrábět pivo. Zemřelým dávali do hrobů poměrně velké množství nádob a ozdob (amulety v podobě býčích hlav)..

Keramika této doby je poprvé pomalovaná geometrickými motivy provedenými světle žlutou barvou na červeném střepu.

Nakáda II (3500-3100 př. n. l.) - v Horním Egyptě se jí podle naleziště El-Gerza ve fajjúmské oáze říká také **gerzká kultura**. K velkým rozdílům oproti Nakádě I. patří větší pravoúhlé hroby často vyložené cihlami z vysušeného bláta. K výbavě patří četné keramické vázy s vlnkovitými uchy. Malované motivy červenohnědou barvou jsou abstraktní, často se objevují tvary lodí. Figurální motivy známe nikoliv z keramiky, ale z motivů namalovaných v hrobce náčelníka v Hierakonpoli (Nechen) - jsou zde velmi zjednodušeně znázorněni muži na lovu, zvířata, lodě s řadami vesel, objevuje se zde motiv klečícího nepřítele dostiženého a poraženého na útěku a motiv tzv. Gilgameše - muže bojujícího se dvěma lvy útočícími z obou stran naráz atd. Tento námět ukazuje na projev kulturních kontaktů k Sýrii a Palestině. Dalším materiálním dokladem těchto vztahů je užití lapisu lazuli z Mezopotámie a syrsko-palestinských keramických nádob, doložené ve vrstvě Nakáda II. Setkáváme se zde i s vápencovými nádobami v podobě zvířat, např. v tzv. hrobu obchodníka v Abusir el-Meleq byla nalezena nejstarší nádoba v podobě velblouda. Tyto tvary zřejmě souvisely s infiltrací východních nomádů do úrodného prostředí ve východní Deltě, kteří se usadili u pelusijského ramene Nilu. Ve vrstvě Nakáda II jsou doloženy i nálezy originálních pečetidel z džemdet-nasrského období v Mezopotámii.

Rodinné klany se usídlily na stálých místech a začaly si přivlastňovat zemi, objevují se nomy, z nichž postupně vznikají nezávislá království v Horním i Dolním Egyptě. Kolébkou civilizace byla asi Delta. V umění se vyvíjí stylizovaný obraz zaměřený především na figurální projev.

Koncem 4. tisíciletí se upevnil kontakt mezi Dolním Egyptem a Mezopotámií. Cizí vlivy se objevují i v rané dynastickém období - například cihlová architektura, válečková pečetidla, motiv tzv. Gilgameše, zvířata s dlouhými krky. Po spojení obou zemí se však Egypt velmi radikálně změnil a v krátké době nastoupil cestu vlastního vývoje.

Z prehistorického období se zachovaly hřebenby se znázorněním zvířete, spony s motivem ptáka, přívěšky, kamenné a keramické nádoby.

Pohřebiště v Minshat Abu Omar v Dolním Egyptě zkoumané od 1978, jehož raná část patří do vrstvy Nakáda II a které bylo užíváno po několik staletí až po sjednocení obou zemí, ukazuje na vzrůst víry v posmrtný život a opětovné vzkříšení. Pohřbívalo se zde do pravoúhlých jam v písku vyložených rohožemi. Zemřelí ukládáni na pravý bok obličejem k západu. Vedle hlavy ukládány nádoby s potravinami a jedna byla umístována přímo do ruky před ústa zemřelého.

Cyklus neustále se opakujícího vzniku a zániku vypozařovaný z přírody souvisí v praktickém životě se vznikem kalendáře. Každoročně byly pozorovány nilské záplavy nastávající s východem Síría na obleze kolem 19. července, které po čtyři měsíce svého trvání zúrodnily zemi, a ta opět vystoupila po opadnutí vod. V pozdější době byl tento cyklus spojován s Osiridovým mýtem (Osiris byl dolnoegyptským bohem plodnosti). Západní země, poušť, kde nebyl žádný život, kde zapadá, tj. umírá Slunce, se stala říší mrtvých. Duše mrtvých nezanikají, ale mají naději na znovuvzkříšení, jehož zárukou je Slunce, jehož kult vzrostl v rané dynastickém období a. vyústěním je asi stavba pyramid od 3. dynastie, jež jsou vykládány jako schodiště pro duši faraona, aby se mohla přiblížit slunci. V Chúfevově pyramidě je pohřební komora umístěna ve výšce 42 metrů nad základnou.

Nakáda III, archaické období 3168 - 2950 př. n. l.:

ke konci vrstvy Nakáda II v Egyptě dochází k výrazné redukci forem a tvarů u

vytvářených uměleckých předmětů - například štíhlé a kulovité tvary nádob. Odlišnost formy je vidět u plochých břidlicových objektů tzv. palet. Jsou známy již z raných nakádských vrstev. Původně jednoduché lichoběžníkovité tvary se vyvíjejí do podoby obrysů jednotlivých zvířat. Postupně jsou zdobeny reliéfně.

IV. Raně dynastické období I. - II. dynastie 2950 - 2640 př. n. l.

Mezi prehistorickými kulturami v Egyptě a kulturou následující v dynastickém období existuje mezera. Kosterní pozůstatky ukazují na dvě odlišné rasy: je rozdíl mezi širokolebým a masivním typem fyziognomie faraonského období a štíhlejším dlouholebým obyvatelstvem, jehož kostry byly nalezeny v prehistorických pohřebištích Horního Egypta.

Na konci 4. tisíciletí byl Egypt rozdělen na nezávislá království.

Severní část: Dolní Egypt – zaujímal Deltu a údolí Nilu jižně po Dahšúr, označován jako *ta kemet* = černá země. Ochranné božstvo - bohyně Vedžet (kobra).

Jižní část: Horní Egypt až po Gabal el-Silsilah, který se nachází 40 mil severně od 1. kataraktu, nazýván *ta dešret* = červená země, pustina. Ochranné božstvo - bohyně Sachmet (Ivice).

Centra: Cínev (This), Ebózev (Abydos);

pevnost Nechen – sídlo prehist. králů, odtud výboje vedoucí ke sjednocení Egypta

oázy: severojižně Síva, Fajjúm, Faráfla, Bahríja, Dáchla a Chárga.

Je pravděpodobné, že v době, kdy Horní Egypt byl již soustředěn pod jednoho panovníka, v Dolním Egyptě existovala federace samostatných městských států.

POZN.: později Egyptané svou zemi označovali *ta meri*, milovaná země.

Spojení obou zemí uskutečnili agresivní panovníci z Nechenu, kteří sjednotili jih a poslední z nich Menej porazil severní vládce. Podobné slučování obou zemí se v podstatě opakovalo i později po tzv. přechodných obdobích.

Menej založil na hranicích obou zemí nové hlavní město Bílá zeď, od doby Pjopeje I. nazýváno Mennofer (Memfis). Protože hlavním bohem, který zde byl uctíván, byl Ptah, stal se počestný název Ptahova chrámu v pozdní egyptštině *Hikuptah* základem k pojmenování Egypta. Dalším důležitým politickým centrem se v rané době stalo město Tanis v Deltě, podle něj se raně dynastické období nazývá *tanitská* doba.

Menej vládl šedesát let. Uvědomil si nejdůležitější povinnosti panovníka pro zabezpečení jednoty Egypta představují:

- kontrola celého Nilského toku
- rozšiřování obdělávatelné půdy zavlažováním

Přesto Dolní i Horní Egypt zůstaly samostatnými entitami, které si zachovávaly vlastní odlišnost a byly pouze spojeny osobou božského vládce.

Dolní Egypt: močály, pastviny, pěstovaly se ovce, kozy, prasata, získával se med, mléko, ryby, na pobřeží západního ramene Nilu byly vinice. Obyvatelstvo bylo poznamenáno častými infiltracemi lybijských kmenů ze Západu nebo Asiatů z východní pouště. Přístavy udržovaly spojení s východním světem, odtud do Egypta pronikaly cizí myšlenky a zboží.

Horní Egypt byl více homogenní. Pěstovalo se zde obilí, lov ryb a zvěře. V pouštích se těžily minerály a zlato. Horní. Egypt si udržoval kontrolu nad západní pouští a z tropické Afriky sem byly importovány produkty jako eben, slonovina, exotické kožešiny a plody.

Obě krajiny měly jeden jazyk, přesto se v příslovích tradovalo, že nubijské obyvatelstvo žijící na jižním okraji Horního Egypta nerozumělo lidem z Dély. Přesto měli stejnou materiální kulturu a věřili ve stejné základní náboženské ideje. Soudržnost myšlení obou zemí je evidentní v síle, s níž egyptská civilizace a kultura ožívá v obdobích opětovného spojení po roztržkách v krizových obdobích. Jedním ze základních princip soudržnosti byla idea vlády jediného panovníka, vtěleného boha.

Pro rané egyptské umění je typické:

- jistota tvaru
- výstižný, věcný schématismus
- snaha o přesnost detailů
- expresivní elegance

Egyptské umění je hieratické a realistické (nikdy nelže, je pravdivé a odráží pozitivní obraz skutečnosti, která je výsledkem věčného řádu. Tento řád nastoluje každý z panovníků a je jeho zárukou. Umělecká tvorba je určena pro věčnost).

Umění vychází z fantazie a spontánní inspirace, které se pojí s realistickým pozorováním. K tomu přistupuje vynikající provedení a snaha po formální tvarové dokonalosti. Díky tomu jde egyptské umění jak do detailu, tak je schopno vytvářet gigantické koncepce v architektuře a sochařství. V době své dlouhé existence prochází egyptské umění slohovými proměnami, ale zachovává hieratický, tuhý rámeček, který určuje jeho jednotu. Egyptští umělci podléhali konvenci vyplývající z estetických zákonů, které diktovaly náboženské předpisy. Přijaly určité kánony, jež se za celou dobu egyptského vývoje neměnily. Vyrovnanost proporcí byla dosažena díky tomu, že veškerá činnost byla podřízena jednomu vůdčímu principu - každá památka je dokladem dokonalé eurytmie.

A. Reliéfní plastika

Zachovalo se poměrně málo památek. Jedná se většinou o výbavu královských hrobů a kenotafů. Ojedinele doložená díla jsou odleskem dokonalého zpracování. Jde o předměty ze dřeva, slonoviny, horského křišťálu, pazourku, zlata a mědi.

K nejvýznamnějším patří ojedinelá díla jako je nůž z Džebel el-Araku (asi 3150 př.n.l.) v Horním Egyptě. R. 1914 pro Louvre zakoupil George Bénédette. Je vyroben ze štípaného pazourku (světlý se těžil v Abydu, hnědý v Luxoru a hrubý ve Fajjúmu).

Na slonovinové rukověti je znázorněna bojová a lovecká scéna, anatomické tvary jsou nedokonalé, postavy nemají krky, oči jsou vyhloubeny do tvaru kosočtverce, scény jsou umístěny do prázdna, prostor není vyznačen, lodi jsou zobrazeny z ptačí perspektivy. Jedná se o znázornění prvního známého historického dramatu.

Stéla krále Džéta (Vedžoje) = Had kol. 3000 př. n. l.): v Abydu ji vykopali J. de Morgan, schématismus, výstižný elegantní tvar, přesný detail. Znázorněna palácová fasáda a naznačen interiér. Hór - ochranný symbol.

Nové výtvořiny představuje série plochých břidlicových palet s jamkou uprostřed jedné strany, o níž se soudilo, že sloužila na roztírání líčidel. Palety se však k tomuto účelu jeví hodně velké. Vzhledem k tomu, že se našly na tehdejších kultovních místech lze uvažovat, že měly náboženský a votivní charakter. Obě strany těchto artefaktů mají reliéfní výzdobu.

K nejdůležitějším patří Naarmerova paleta z Hierakonpole (podle jména krále uvedeného v kartuši). Ze způsobu výzdoby, která vychází z určité přesné myšlenkové koncepce, lze usuzovat, že by se mohlo jednat o sjednotitele Egypta Meniho. Na hlavní, rubové straně je zobrazen panovník s vysokou bílou korunou z Afrodítropole, jež se brzy stala odznakem vládce Horního Egypta. V napřážené pravici třímá válečné žezlo s kamennou palicí (viz níže), levou rukou drží za vlasy poraženého nepřítele. Král je oblečen v krátkou zástěrku, byl mu přisouzen dlouhý, až na zem sahající ocas, který snad patří k symbolům jeho moci. Nad Naarmerem je zobrazen ochranný symbol boha oblohy Hóra, jenž je inkarnací panovníka v podobě sokola s lidskou rukou ovládající symbolicky znázorněného zajatce. Šest papyrových stvolů snad symbolizuje adekvátní počet přemožených nepřátel z Dělty. Za králem je ve zmenšeném měřítku zobrazen jeho umývač nohou s konvičkou a sandály. V dolním pásu jsou naznačeni dva

umírající Asiaté. Na líci je výzdoba členěna do tří pásů. V horním je stejný panovník zobrazen s červenou korunou městských států Sais a Buto v Deltě (symbol vládce Dolního Egypta) při přehlídce zabitých nepřátel, kteří jsou s uťatými hlavami znázorněni ve dvou řadách před ním a nosiči jeho standart. Ve středním pásu se nacházejí dvě šelmy s dlouhými propletenými krky. Uprostřed mezi nimi je prohlubeň k roztírání líčidel. Ve spodním pásu se opakuje motiv vítězného panovníka v symbolickém výjevu býka bourajícího hradbu a dupajícího po nepříteli (patrně Libyjec). Dominantním tématem je vítězství krále, který je zároveň inkarnací boha nad silami zla. Na rozdíl od většiny ostatních palet je pro tento artefakt typické logické jasné členění výjevů a jejich vysoká výpovědní hodnota a popisnost kontrastující se stručností jednotlivých obrazů. Po formální stránce můžeme obdivovat dokonalost řezby, mistrovství obrysové kresby a precizní vystižení i těch nejmenších detailů. Jedná se o dílo vysoké umělecké úrovně. Tuto reprezentuje i tzv. Býčí paleta v Louvru. Obě představují doklad královského triumfu. Tyto palety byly zasvěceny v chrámu nebes matky bohů, jejíž symbol na Naarmerově paletě představuje hlava Háthór v podobě krávy. Oči jsou podány reliéfně jako vypouklé ne jako slepé prohlubeniny na starších předdynastických paletách. Nejvýznamnější novinku představuje připojení jména panovníka v podobě hieroglyfických znaků. Rébus se sokolem má snad znamenat, že Hór velí zajatcům z Dělty. Repertoár znaků se vyvíjel rychle spolu s ikonografií nového faraonského umění. Naarmer je ztotožňován buď s Menim nebo jeho nástupcem Ahou.

Rychlý rozvoj figurativního i hieroglyfického typu znázornění ukazuje slonovinová deska krále Dena v boji s Asiaticy z Abydu. Na steatitovém disku stejného krále vykládaného figurálními alabastrovými intarziemi jsou znázorněni psi honící gazely v kruhu. Způsob jejich rozložení však ukazuje, že základní egyptské pojetí prostoru bylo pravouhlé.

Na tzv. Oxfordské paletě z Hierakonpole je plasticky provedena okrajová šelma, snad šakal. Paleta je vyzdobena motivy zvířat patřících k typické africké fauně: leopard, lev útočící na gazely, několik druhů divokých koz, býk. Kromě toho zde najdeme i ibise a žirafu. Vlevo uprostřed je gryf a pod ním vlk hrající na flétnu. Formálně se této paletě velmi podobá i známá Šakalí paleta v Louvru. Jsou na ní zobrazeny stejné motivy, ale v menším počtu. Fragmentární Na tzv. Bitevní paletě z Abydu, která je považovaná za nejstarší ze série těchto předmětů, jsou znázorněni poražení nepřátele (asi Lýbijci při vpádech do Dělty), na něž útočí lev a supi.

Reliéfně jsou zdobeny i votivní hruškovité palice, které zakončovaly žezla. Většinou byly nalezeny pouze ve fragmentárním stavu. Jsou na nich zachyceny úspěchy na bitevním poli.

Nízký reliéf tedy pravděpodobně vznikl rozvinutím kreseb, jaké se objevovaly bezprostředně předtím v předdynastickém období.

Všechny zmíněné památky z archaického období pocházejí z chrámových okrsků a mají blízko k funerálnímu kontextu.

B. Architektura

Svatyně i lidské příbytky byly v archaickém období stavěny z netrvanlivého materiálu, a tudíž se dochovaly jen málo a špatně. Můžeme je však posuzovat podle solidních staveb III. dynastie jako jsou královské hrobky v Sakkáře a kenotafy v Abydu, v místě, kde se narodili předkové faraonů.

Nejstarší pohřebiště pro příslušníky vládnoucí vrstvy vzniklo v západní poušti u Sakkáry. Nižší vrstvy byly pohřbívány na východním břehu v blízkosti Heluánu. Panovníci až do 2. dynastie byli pohřbíváni v Abydu.

Typickým tvarem je mastaba - pravouhlá plochá nadstavba ($v = \text{asi } 6 \text{ m}$) s delší stranou v ose sever-jih, postavená nad komplexem pohřebních a zásobovacích komor v podzemí. Hrany stavby jsou směrem nahoru zkosené. Vnější dekorace napodobuje tzv. typ palácové fasády, reprezentativní vchod do paláce, vchod je rámován věžemi nebo baštami. Zeď je tedy členěna střídajícími se hlubokými výstupky a výklenky. Tento tvar se dobře stavěl ze sušených cihel.

Cihly se do Egypta snad dostaly z Mezopotámie. Obchodní kontakty existovaly již v předdynastickém období. Dovážel se lapis lazuli z Afgánistánu. V Egyptě byly nalezeny čtyři válečkově pečeti z Džemdet-nasrského období. Motiv hrdiny se dvěma lvy a piktografický nápis je také mezopotámského původu. Importy keramiky v raně dynastických sídlech ukazují na styky s Palestinou a Sýrií. Imigranti odtud do Egypta přinášeli znalost nových technik.

Stěny královských mastab byly zvenčí obloženy silnými deskami vápence, později měly plochý povrch. Členitá výzdoba typu palácové fasády byla přenesena na vnější zeď areálu. Pohřební komora byla v zemi nad zásobovacími místnostmi. V nadzemní části k nim vedly dlouhé chodby a byly zde i četné místnosti. Okolo královských mastab byly postaveny skromnější hrobky dvořanů a královských úředníků.

Uvnitř hrobek nalezeny četné kamenné nádoby a reliéfně zdobené stély. Existovaly v páru, snad na východní straně hrobky. Starší doklady jsou z vápence, např. stéla krále Džéta (4. panovník I. dynastie) z Abydu. Za následujícího krále Dena se objevují i stély z tvrdých kamenů. Za posledního krále I. dynastie Qa' a byly hrobky jeho úředníků Merka v Sakkáře a Sabefa v Abydu vyzdobeny stélami, jež znázorňují sedícího mrtvého s nápisem zmiňujícím jméno a tituly. Tyto stély jsou z pískovce, jejich úzus se rychle rozvíjí za II. dynastie, zemřelý je zobrazován sedící na křesle s jídlem a pitím před sebou. Nejvyšší stély pocházejí z doby IV. dynastie (vyvážená kompozice, elegantní tvary, obraz zemřelého doplňují chlebové placky a nádoby s pivem). Postupně vzrůstá důležitost a moc psaného slova a stély obsahují i údaje o množství chleba, koláčů, piva, vína, kadidla a olejů nezbytných pro náležitý život zemřelého na onom světě. Podobné seznamy obětí známe i z pozdějších stél v Gíze ze IV. dynastie.

Další nezbytnou nutností se postupně stala socha zemřelého. Egypťané věřili, že socha může obžít. Některé sochy významných mužů, např. Amenhotepa syna Hapuova z XVIII. dynastie jsou ohlazené od rukou prosebníků, to vypovídá, že byly uctívány jako živé osoby. Sochy králů byly umývány, nakuřovány a oblékány. Kolosální sochy Amenhotepa III. a Ramesse II. byly uctívány jako božstva a měly vlastní kněze.

Identita sochy a osoby, již představovala, byla vyjádřena v rituálu otevírání úst, při němž socha jakoby získávala smysly (vnímání).

C. Volná plastika

K nejstarším dochovaným královským sochám patří břidlicová soška krále Chásechema z Hierakonpole. Král strnule sedí na trůně pravou ruku má položenou na stehně a levá je založena přes ni.